

poate că am avut ambiția, nevoia de a demonstra... Asta a avut și aspecte pozitive, și aspecte negative. Era, pe de o parte, ambiția de a demonstra, pe de alta – nevoia de a fi *la fel*, pe de altă parte – nevoia de a-mi cultiva latura de *outsider*: eu sunt altfel!

O. C. Popescu: Până la urmă, a fost o provocare!

M. Morgenstern: Nu a fost un lucru fericit...

O. C. Popescu: Vom reveni. Era apăsătoare starea asta pentru dumneavoastră. Ați depășit-o, totuși, acum?

M. Morgenstern: Nu, v-am spus, și nici nu știu care ar fi motivele care m-ar determina să depășesc lucrul ăsta... Ca să fac așa, un fel de șarjă, sigur că mă duc în diverse țări, cu diverse ocazii, sunt prezentată, sunt obiectul unor controverse sau al unor întrebări, sau știu eu cum? Și mă prezint, mă întrebă: „Vous êtes?“ ori în alte limbi și zic: „Sunt Maia Morgenstern și sunt româncă“... „A, bine, dar numele...“ „Sunt evreică“, „A, și vă este rușine să spuneți!“ Nu, nu sunt victima unui complot mondial...

O. C. Popescu: Chiar aveți o problemă în acest sens?

M. Morgenstern: Nu, nu mi-e rușine, dar cum o dau nu e bine... Este o pată pe toate căile, nu depășesc dramele copilăriei...

O. C. Popescu: Bun, dar acum mentalitatea oamenilor este alta. *Acea* mentalitate nu este depășită?

M. Morgenstern: Uite că nu este! Nu mă plâng și sunt foarte atentă pentru a nu mă complăce în statutul de victimă. Ceva nu-i bine, mă ceartă cineva, hop!, sunt o victimă. Nu, nu despre asta este vorba! Nu are nici o importanță ce cred eu despre schimbarea mentalității. Jur că nu are nici o importanță! Dar, cu toată bunăvoința, cu toate alianțele – mentalitatea nu e depășită... Și probabil că eu ca ființă sunt altfel...

O. C. Popescu: Să vorbim puțin despre teatru. Cum poate fi definit? Este el determinat – istoric vorbind?

M. Morgenstern: Determinat istoric? Da. Sacralitatea teatrului, marile mistere, serbările eleusine, ritualurile zeilor Greciei Antice, Dionysos, purtătorii de *tragos*, adică măștile de țap... actorii erau *altcineva* și sub mască probabil că se putea dezlănțui ceea ce ascundem, înfrământăm, obliterăm în noi...

O. C. Popescu: Ce *nu* este Maia Morgenstern?

M. Morgenstern: Nu este un bloc statuar, categoric nu! Nu e o definiție, nu este întruchiparea răbdării...

O. C. Popescu: Se spune că o femeie a secolului XXI nu le poate face sau nu le poate face la fel de bine pe toate: carieră, familie, un pic de intimitate... Dumneavoastră cum le „împăcați“?

M. Morgenstern: Nu le împac, le doresc – cariera este un deziderat, familia, copiii – un alt deziderat, prietenia – la fel... Familia cu tot ce presupune – și gospodărie, și managementul vieții – cu vorbe de astea care se folosesc acum... Este pofta, nevoia de a le avea... nu știu dacă le împac. Eu nu am un arhetip, un prototip – familia trebuie să arate așa, trebuie să fim slabe, să fim vopsite în cap... Dacă vorbim despre femei – deci cum?! Să nu aibă riduri, să miroasă a parfum, să aibă dantura perfectă, statura să fie armonioasă și plăcută... să fie blânde, calme, binevoitoare, cu surâsul misterios... Intrăm într-un fel de „patul lui Procust“ la toate nivelurile și apoi te întrebi de ce ți-ai pierdut egoul, feminitatea... Și atunci – ce știm despre noi? Ce știm despre dorințele, năzuințele, amputările femeilor din Antichitate, din Evul Mediu, cu frustrările, cu nemulțumirile lor... spălături pe creier! Ce știm noi azi despre interzicerea, la nivel de lege, a purtării voalului într-o țară hipercivilizată? Ce știm noi?!

Copiii... mă bucur, acum pentru mine este o perioadă extraordinară, eu învăț matematica *acum*, cu fetița mea. ACUM!

O. C. Popescu: Ați avut matematicieni de elită în familie...

M. Morgenstern: Da, mama și tata. Pentru a nu-i dezamăgi atunci, eu am abandonat complet, nu puteam să fac matematică... Acum, învăț și Cabiria cred că este singura ființă care a reușit să mă facă să înțeleg cum să rezolv o problemă. Fetița mea nu știa să rezolve probleme. Și am învățat împreună...

Proiectăm în copiii noștri toate dorințele neîmplinite, gândurile și aspirațiile...

Fetița cunoștea relațiile din matematică, dar nu știa, la un moment dat relația țărăte – grâu, cât la sută e fiecare! Copii creșcuți la bloc, nu înțelegea raportul... Și la nivel semantic este greu. Bine, făină, asta știm, dar țărăte? Multe lucruri în viață țin de corespondență, de semnificație...

O.C. Popescu: Apropo de copii – ce viitor ați alege, dacă s-ar putea, pentru copiii dumneavoastră? De fapt... pentru fetițe, pentru că domnul Aaron Tudor Istodor a ales deja, cel puțin în planul carierei...

M. Morgenstern: Nu aleg eu! Aș alege tot felul de chestii care n-au nici o legătură cu ce vor ele. Îmi doresc din adâncul sufletului să studieze matematica! Se pare că amândouă fetițele sunt dotate în acest sens, avem și niște confirmări la nivel de olimpiade... dar asta nu înseamnă nimic, ce vreau eu și ce corespunde nevoilor lor.

O.C. Popescu: Există totuși garanții – olimpiadele...

M. Morgenstern: Așa, și dacă nu se va confirma? Mama îmi spunea că talentul la matematică stă în vârful creionului...

O.C. Popescu: ...Adică multe exerciții...

M. Morgenstern: Da, și la vioară e la fel... avem acum o *viorică*, și-a dorit-o Isadora foarte mult, am comandat-o și așa... Știți cum este?! „Cine m-a pus să-mi doresc?! Mai bine las totul baltă și mă duc la joacă!“

O.C. Popescu: Ce vârstă are?

M. Morgenstern: Șapte... este cam bătrânoară pentru vioară, e adevărat!

O.C. Popescu: Ei, nu toată lumea trebuie să fie Mozart! Talentul se poate manifesta și mai târziu... Doamnă, aveți hobby-uri? Mai bine zis – mai aveți timp de așa ceva?!

M. Morgenstern: Nu, nici unul, pentru că îmi place atât de mult ce fac, este atât de divers... nu mai am timp pentru altceva... dar mi-ar plăcea să cânt muzică de operă.

Au fost printre primele imagini din copilărie... Asociez cu asta... Atunci totul era atât de cenușiu, de greu... sărăcie mare... Mi-amintesc de câte o felie de șuncă... Nasol! Nasol! Nasol!... Și părinții mă duceau la operă... cortină, lumini ... și vocea umană... Nu erau foarte multe spectacole, dar prin contrast cu viața...

O.C. Popescu: Doar muzica sau și baletul...

M. Morgenstern: ...Și baletul!!! Am vrut să mă fac balerină, dar nu m-au dat! Au zis că nu sunt talentată!

O.C. Popescu: Am înțeles că v-a plăcut istoria?

M. Morgenstern: Da, mi-a plăcut, dar până m-au pus să tocesc datele și până când... Revoluția de la 1789 și coloniile din America...

Învățam pe felii, se structurau separat, se sfâșiau separat... În mințișoarele noastre – acolo e Grecia, dincolo e Egiptul... Nu învățam în relație.

O.C. Popescu: Nu era bine sistematizat.

M. Morgenstern: Nu neapărat! Odată, învățai o bătălie acolo, altă dată niște ani – dincolo, totul devenea haotic, antagonic, învățam de două ori același lucru. Parcă nu s-ar fi bătut între ei!

O.C. Popescu: Ce este prioritar în preferințele dumneavoastră – teatrul sau filmul? Sau televiziunea?

M. Morgenstern: Nu am preferințe. Orice. Îmi face plăcere să lucrez la un proiect. Însă mă cam deprimă superficialitatea, amuzesc, nu mă găsesc. Pentru că una este spontaneitatea și alta – un fel de varză superficială, așa... Improvizezi, că și în *commedia dell'arte* era improvizație, și este bună și spontaneitatea, dar care este tema sau scopul? Pe ce brodezi? Ca să ce? Mă ofilesc, nu mă erijez acum să condamn lucrul acesta, dar eu mă ofilesc...

O.C. Popescu: Vă confrunțați des cu probleme din acestea?

M. Morgenstern: Daaa!

O.C. Popescu: Ce vă definește ca actriță – inteligența scenică? Sensibilitatea? Mobilitatea? Comunicarea cu un regizor? Buna descifrare a unui text dramatic?

M. Morgenstern: Ei bine, toate, ele se cer reciproc. Inteligența scenică se manifestă descifrând un text, în comunicare cu regizorul, cu mintea, cu sufletul, cu experiența, cu ce primești de la...

O.C. Popescu: ...Regizor...

M. Morgenstern: ...Regizor, parteneri...

O.C. Popescu: Aș vrea, stimate doamnă, să ne întoarcem puțin la începutul discuției noastre. Să ne vorbiți despre condiția de evreu. De ce există pe lume antisemitismul? Isus Hristos? Știu că mergeți la sinagogă. Vă rog, vorbiți-mi despre o slujbă, o ceremonie de acolo...

M. Morgenstern: Antisemitismul este un dat al xenofobiei. E ridicol, dar el se manifestă și acolo unde nu mai sunt evrei. Și mai trist este că-i un fel de revizionism. „Hai, doamnă, mai lăsați-o cu marile drame de exhibiționism!“ ... Țin minte că m-a luat odată „de aripă“ un director de la teatrul unde eram – am lucrat deliberat în multe teatre – și m-a dus directorul ăsta în cabinetul lui... „Ja loc!“ mi-a

spus. În gândul meu „să vezi ce o să mă certe că am multe deplăsări, nu mă mai lasă să plec...“ Erau conflicte inerente, mai ales în teatru, sunt conflicte între directori și actorii care sunt chemați în turnee internaționale... mă rog! „Uite ce se întâmplă, îmi zice, tu să știi că eu nu sunt antisemit!“ Nu avea nici o legătură cu spaimele mele, el simțea nevoia să vorbească, să se justifice. De ce? Asta știa el!

O. C. Popescu: Pentru asta v-a chemat în birou?!

M. Morgenstern: Da... noi trebuie să fim tot timpul blindați cu argumente, asta mă doare, ca orice armură! Așa se consumă sensibilitatea mea, tot timpul trebuie să am armură, să fiu pregătită cu argumente și contraargumente! Mereu mă aflu în postură defensivă, nu agresivă, nu ofensivă, ci defensivă! Și asta e îngrozitor, nu credeți?!

O. C. Popescu: Da, ca stare permanentă... trebuie să fie greu...

M. Morgenstern: Uneori auzi: „Da' mie-mi plac evreii“, ca și cum ar fi vorba despre o rasă de câini!

O. C. Popescu: Nici nu ar trebui discutate atât problemele astea...

M. Morgenstern: Se discută și trebuie să le fac față... Argumentele sunt grele, ca o armură, cum spuneam...

O. C. Popescu: Credeți că teatrele trebuie să fie publice sau vedeți viitorul Teatrului ca fiind privatizarea?

M. Morgenstern: Există proiecte interesante, spectacole bune, teme interesante, există reușite...

O. C. Popescu: Și la teatrul public, și la cel privat?

M. Morgenstern: Sigur! Există curaj... În ceea ce privește inițiativa privată, e atâta dorință de a duce la bun sfârșit, prin propriile tale forțe, un proiect... cu atâta ambiție, cu atâta încredere în forțele proprii... A ști să le dozezi, a ști să le managerizezi (glumeam!) toate astea – timpul tău, banii tăi, mijloacele tale... cum și cui te adresezi, cum te faci cunoscut... Este nevoia de a te exprima artistic...

O. C. Popescu: Dumneavoastră v-ați face un teatru particular?

M. Morgenstern: Mă gândesc la asta! Deocamdată, mă gândesc!

O. C. Popescu: Credeți că prezintă un risc? Considerați că privatizarea este mai vulnerabilă în cultură?

M. Morgenstern: La nivel financiar?

O. C. Popescu: Da, în primul rând!

M. Morgenstern: E foarte complicat, pentru că am avut șansa să văd, să lucrez cu trupe constituite ad-hoc în care s-au cimentat relațiile în timp. Am văzut cât efort, câtă energie presupune asta... Felul în care m-aș apropia de un astfel de teatru nu este teama de această formă de teatru – particular –, dar e o răspundere imensă și m-aș apropia cu foarte mult respect, cu precauție, cu prudență. ... Gata pentru astăzi!

* * *

O. C. Popescu: Doamnă, vă propun să ne întoarcem puțin în sinagogă. Vă rog să ne vorbiți despre credința dumneavoastră.

M. Morgenstern: Este foarte bine așa. O să ne întoarcem în sinagogă, pentru că am fost la Timișoara, pentru că am fost la Tîrgu-Mureș, pentru că o să plec la Iași... pentru că am avut un spectacol de muzică și poezie la Sala Radio, spectacol care se numește *De la Vechiul Testament la Noul Testament*... și acest spectacol – concert care... din păcate, mi se strânge sufletul și mintea... mă rog, fiind bântuită de prejudecățile noastre, de experiențele noastre dureroase, de ceea ce se numea odată, așa, la vârstele noastre „spectacol de muzică și poezie“ – era un fel de plecticoșenie în care fiecare, ca nuca în perete, mai zicea o poezie, mai cânta un cântec și nu știu ce! Nu! Acesta este un spectacol inițiat, creat de maestrul Alexandru Moroșanu și, ca primă măsură, ca prim pas, ca prim impuls, m-a apucat o spaimă, o groază, adică... de la *Vechiul la Noul Testament*, iarăși controversă, iarăși... o să mă acuze unii că zic din *Vechiul Testament*, alții – că spun din *Noul Testament*... (oftează) Și atunci, împreună cu maestrul Moroșanu, care a ales piesele muzicale... pentru violoncel și pentru pian, și pentru... și două arii cântate de Cristina Rusu... se citește din *Cartea Genezei*, se citește din Exod, *Cartea Exodului*, se citește... se recită din *Psalmi*... Și apoi, de comun acord, am ales din Rainer Maria Rilke... este mai mult o poezie filosofică, o poezie care interoghează asupra sinelui, asupra identității, asupra îndoielilor, asupra frământărilor, asupra... aspirațiilor și neputințelor, aripi frânte, niciodată speranțe abandonate. Acest spectacol l-am jucat, cum vă spuneam, la Sala Radio și a fost și o bucată muzicală și, sigur, Beethoven, și variațiuni după Iehuda Maccabeus, și Mozart, și Gounod, și Max Bruch, și, și, și... cum se împletește muzica și cum

se cere, cum... Atunci, am jucat spectacolul acesta, acum, mai nou, la Timișoara, la Domul Catolic, în cadrul manifestării „Timișoara muzicală” și trebuie să-i adresez un cuvânt de salut, de drag, de respect și recunoștință domnului Gârboni, maestrului Gârboni, care conduce Filarmonica Banatul și care a reunit și a făcut posibile concerte din diferite domenii, din diferite spații și publicului timișorean, cei care s-au ocupat... și domul a fost plin, plin, plin, plin... Pentru că, dincolo de asta, s-a profitat, iată că s-a profitat... ce bine că se mai profită de mine la vârsta mea! (*râde*)

O. C. Popescu: Cochetăm, cochetăm!

M. Morgenstern: Mda! Mda!... Ce bine că s-a profitat de mine... Și, la inițiativa Comunității Evreiești din Timișoara, dar și la inițiativa Institutului Francez, secția Timișoara, s-a organizat tot atunci... au aflat că venim, că suntem acolo și s-au organizat și „Zilele Culturii Evreiești”. La inițiativa Institutului francez! Ce căuta neamțul în Bulgaria?! Haideti și la noi, haideti și la noi, ca să mai stăm o zi... cu greu, cu scrâșnet, ce ne facem?... Hai că facem! Am intrat în Sinagoga Mare, cum se cheamă ea... și trei zile, Sinagoga Mare a fost dezafectată, desacralizată ar suna cam peiorativ!... Ea nu mai funcționează ca lăcaș de cult și nu este nici o problemă, asta e situația...

O. C. Popescu: De ce așa?

M. Morgenstern: Nu știi, ei au hotărât așa! Nu știu de ce. Și a fost luată în custodie, în speranța de a fi refăcută, fiind – și vă rog să verificați și să o faceți cu scrupulozitate! – un monument UNESCO! Vă rog să verificați, poate greșesc! Mie mi se pare că așa s-ar conveni să fie!¹

Este lăsată într-o paragină! Nu că are niște zgârieturi, are răni, are răni!!! Plafonul dintre etajele unu și doi are găuri, este complet distrus... orga, o orgă care nu este de „unică folosință”, nu-i din plastic! O spun... glumesc absolut amar... cu tuburi lăsate de-a dreapta și de-a stânga, cu un praf!!!... Am fost rănită!

Au făcut curat, au deschis acolo, s-au ocupat cei de la Comunitate, au deschis ușa, în sensul în care ușa sinagogii este acoperită, bătută în cuie, cu o placă de lemn, cum să-i zic? Un capac de coșciug! Sigur, ca

¹ Sinagoga Mare nu este monument UNESCO. (n.a.)

să se împiedice profanarea sau intrarea, dar arată ca o... scândură... mai multe scânduri de lemn în ușă... Bun, a fost deschisă ușa asta. A fost plină sinagoga până la refuz! La refuz! Cu emoții! Aproape că îți-era teamă! Precis că-i trebuie lucrări de consolidare, de restaurare, de reamenajare... Dar îi trebuie o inimă care să pulseze înăuntru!

Repet, nu mai este lăcaș de cult dintr-un motiv sau altul – asta e situația! –, dar să lași un monument să se năruie!

O. C. Popescu: Însă, până la urmă, trebuie să se întâmple ceva cu ea... De ce măsurile astea? Și pe ce perioadă?

M. Morgenstern: Nu știi și nu sar imediat s-o fac pe victima acum. Știi că nu sunt fonduri. Există totuși posibilitatea de a avea grijă de ea. Dar... mai are cine să vină să se roage sau nu?

Jale-mi pare!

O. C. Popescu: Însă spuneți că mai există încă două sinagogi la Timișoara... Serviciile religioase se pot face...

M. Morgenstern: Sunt trei sinagogi. O alta, n-am văzut-o cu ochii mei, însă știu din auzite, este preluată tot așa, nu mai funcționează ca lăcaș de cult, ci a fost preluată de Teatrul Național din Timișoara și s-au început lucrări de restaurare, iar scopul declarat este de a se organiza acolo evenimente culturale.

Bun. Și am cântat cântece în limba idiș, și am dansat împreună cu cei care au venit la spectacol, mulți dintre ei fuseseră și mai înainte, la Domul Catolic, pentru a asculta concertul.

Am avut... egoul meu... mulțumirea mea sufltească a fost uriașă! Și nu destul! *Nu destul!* Nu-i destul o acțiune, între... Mai bifăm o activitate – nu-i destul! Le-am zis, mai în glumă, mai în serios – dacă nu mi-ar fi frică de voi, auditoriul, publicul, tineri, oameni care poate nu auziseră niciodată melodiile, cântecele, folclorul evreiesc... Am încercat, ca să spun așa, și o traducere cu trimitere la prezent, cu umor ușor, umor evreiesc, folclorul evreiesc este plin de umor dulce-amar și *multă autoironie*, *multă autoironie!*

Chiar și în vremuri grele, vremuri de război... mama îmi povestea că erau multe cântece, în toată jalea și disperarea s-au născut cântece, s-au născut cuplete, lumea avea nevoie să zâmbească, să râdă... În cântec, în cuplet, în vodevil își găseau o eliberare, o speranță...

La capătul coridorului, se auzi cum cineva învârte cheia într-o yală. Vica înțepeni în așteptare, încercând să se dumirească ce se întâmplă dincolo de ușă. Zgomotul ascensorului o liniști: era, probabil, unul dintre vecinii ei de la hotel. Puțin mai relaxată, reciti mesajul și se întristă...

Își dorise mereu să se căsătorească, să stea acasă, să aibă grijă de copii, să fie o mamă și o soție bună. În realitate, însă, își dădea seama că cei ca ea nu au voie să viseze. Nici să iubească. Doar să acționeze la comandă. Totuși, trecu prea mult timp de când n-o deranjase nimeni și, încet-încet, se obișnuie cu binele, cu libertatea, cu statornicia. Deveni ca toți ceilalți până adineaori, când primi mesajul. Era un simplu text codat, dar totul se năruie. Castelele ei de nisip se prăbușiră. Redeveni imediat robotul obișnuit să execute comenzile rapid și cu precizie.

Începu să-și facă bagajele, dar își aminti că nu trebuie să ia nimic cu ea și se opri. Scotoci prin cameră și distruse toate informațiile. Nu lăsa nici o notiță, nici o bucățică de hârtie care să poată fi utilizată împotriva ei. Știa că mâine va primi un alt nume, va afișa o altă mască și va deveni o altă persoană. Fata de azi va trebui să moară și nimic din prezentul ei nu va păși cu ea în viitor. Nici el...

– Nici el?